

na europskim dvorovima, posljedica kulturnog nego političkog razvitka, tj. Francuske revolucije, ratova i okupacije njemačkih država. Rheinland i sjeverna Njemačka bili su anektirani, dijelovi teritorija središnje Njemačke nalazili su se pod francuskom vojnom upravom, a južnonjemačka kraljevstva, vojvodstva i kneževine bili su nominalno nezavisne države pod francuskim utjecajem (na početku poglavlja priloženo je pet preglednih karata Njemačke pod francuskom okupacijom).

Svi oblici francuske uprave u Njemačkoj ostavili su u njemačkim arhivima opsežno registraturno gradivo, ali ono je, prema autoru, nedovoljno sustavno obrađeno i paleografski neistraženo, stoga, nakon drugog poglavlja u kojem su opisane vrste registraturnoga gradiva (dopisi, rješenja, odluke, zahtjevi, uredbe) s njihovim sadržajnim i vanjskim/formalnim obilježjima te registraturni sustavi na razini departmana (administrativno-teritorijalna jedinica lokalne uprave koja se dijelila na arondismane ili okruge), autor u trećem poglavlju donosi transkripciju izabranih dokumenata francuske uprave popraćenih komentarima (uredba o francuskom jeziku kao službenom u rajnskim departmanima, okružnica o načinima širenja francuskog jezika u novim departmanima na lijevoj obali Rajne, izvodi iz predmeta oduzimanja zemljoposjeda, plaćanja zemljišnih pristojbi i zakupa, uredbe o novačenju, notarijatu, te vjerskoj slobodi i toleranciji), a u posljednjem poglavlju i njihove reprodukcije (prva tri poglavlja obuhvaćaju 154 stranice, dok poglavlje s reprodukcijama (tablicama) ima zasebnu numeraciju (1-45)).

Francuski jezik bio je u navedenom razdoblju službeni jezik uprave i u rajnskim je departmanima dominirao cjelokupnim javnim životom, dok je u sjevernoj Njemačkoj i u područjima pod vojnom upravom ostao na razini uprave i sudstva te kao jezik okupatora nije bio prisutan u svakodnevnom životu i gospodarstvu.

Danijela Marjanić

Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2007.

Zbirka propisa (uz dva popratna članka) *Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji* predstavlja zanimljivo štivo. Doduše, tekst bilo kojeg propisa ne predstavlja naročito uzbudljivo štivo, i to bi bio slučaj i s pravnim tekstovima navedene Zbirke, kada bi se tekst iščitavao tek formalno-pravno i strogo, od članka do članka, sa svojim formalno-pravnim konsekvencama. Međutim, Zbirka je interesantna utoliko što odražava vrijeme u kojem nastaje, ili bolje: vrijeme koje tek dolazi, vrijeme koje nas tek očekuje, vrijeme koje se nagovještuje. Koje je to vrijeme? To je budućnost iz *science fiction* filmova koja je sve manje *science fiction*. Zašto nam je to ovdje potrebno spominjati? Iz dva razloga: prvi, zbog percepcije arhivske djelatnosti, a drugi, zbog osvrta na sadašnje i buduće stanje arhivske djelatnosti. Dozvolimo si, za onaj prvi problem, jedan duhovit prikaz odnosno percepciju koju je spomen arhivske djelatnosti (ili njoj srodnih) izazivao u očima javnosti 20-tih godina XX stoljeća u Hrvatskoj. U uvodnom djelu male brošure *Šetnje kroz Etnografski muzej*, sastavljač

dr. Mirko Kus-Nikolajev piše: »Velik dio naše javnosti prožima neka jeza kad se spomene riječ: muzej. Kod njih to izaziva istu predstavu kao arhiv ili registratura. Dakle neke vrsti superlativ dosade. Taj svijet sebi zamišlja muzej kao stovarište starih stvari oko kojih se mota nekoliko kratkovidnih starkelja, koji ispunjavaju svoj dnevni rad time, da te stvari neprestano registriraju i premještaju, pišu cedulje: »Ne diraj u predmete« i trajno mirišu na pet metara po naftalinu.«⁴ Pisac citiranih redaka želi ograditi muzejski posao od arhivističkih aktivnosti i, dakako, objasniti što muzejski posao nikako nije. Ovdje nam nije interesantno krenuti u ping-pong pravcu je li na pijedestalu informacijskih znanosti prvo arhivistika a onda muzeologija ili je obrnuto, nego nam je ovdje interesantna predodžba jednog vremena. Predodžba iz dvadesetih godina 20. stoljeća o tome što je to arhivist, pa onda i što bi to bila arhivska djelatnost čini nam se, usto što nasmijava, pretjeranom ali i krivom čak i za ono vrijeme. Međutim, sam je stav i »držanje« arhivista umnogome doprinio takvom odnosu javnosti. Na žalost, niti danas taj odnos počesto nije drukčiji. Zašto to spominjemo? Spominjemo to zato jer ako je ikada takav odnos i mogao »držati vodu«, on danas ipak više ne drži. I tko danas misli tako – taj je smiješan, a ne arhivist. To postaje jasnim kada se proputuje web stranicama arhiva u svijetu: od Islanda do Kenije ili Južnoafričke republike, od Kanade preko Engleske, Nizozemske do Australije.⁵ Uostalom, ne treba se niti zavrtjeti globusom, dovoljno je zaviriti u susjednu Sloveniju i otkriti da se arhivska djelatnost već neko vrijeme ne zbiva u podrumu ili na tavanu, već da je ista na monitoru, sasvim u kozmosu elektroničke mreže, dok je arhivist visokoobrazovani »kormilar« te mreže.

Dakle, ako netko očekuje da će u novim arhivskim propisima Republike Slovenije pronaći detaljne stavke o tome kako postupati sa konvencionalnim arhivskim gradivom, kako ga sređivati i čuvati itd. – razočarat će se. Razočarat će se, ne zato što o tome neće naći nikakva odgovora, nego zato što će o istome saznati tek usput i u preletu. Isto tako, o tome će saznati jedino ako smogne napora proširiti svoj uobičajeni arhivistički vokabular, ili ako postojećim uhodanim pojmovima dopusti složenije značenje. Naime, slobodno možemo reći: u 80 do 90% posto slučajeva novi se slovenski propisi bave gradivom u elektroničkom obliku. Kada smo u uvodnom djelu ovog prikaza spomenuli da nam se Zbirka čini futurističkom fikcijom, onda smo mislili upravo na tu činjenicu: da propisi obrađuju dokumente u odnosu na elektroničko okruženje. Ako propisi uzimaju u obzir elektroničko okruženje, a uzimaju ga gotovo u potpunosti, onda to govori i o zbilji u kojoj se Republika Slovenija nalazi. Barem kako je to prema propisima, Slovenija je već umnogome u elektroničkom dobu. Gradivo koje nastaje i kojim se operira jest elektroničko gradivo. Klasičnog arhivskoga gradiva kao da nema, ili kao da više ne nastaje, ili kao da više nije bitno. Dakako, niti su sastavljači tih propisa mislili niti misle da je tome tako, niti mi ovdje imamo potrebe za ikakvom ironijom. Želi se reći slijedeće: Republika Slovenija tj. arhivska služba Republike Slovenije u potpunosti prati tehnološke trendove i

⁴ Kus-Nikolajev, M. *Šetnje kroz Etnografski muzej u Zagrebu*. Privremeni vodič. Zagreb : Tiskara »Merkantile«, 1927., str. 5

⁵ Vidi internetske stranice Hrvatskog državnog arhiva, "<http://www.arhiv.hr>", link: Arhivi u Hrvatskoj i svijetu. Sadrži internetske adrese europskih i arhiva drugdje u svijetu.

oblike komunikacije koji su trenutno globalna činjenica. Elektronički dokumenti, mailovi, baze podataka, aplikacije za raznovrsne poslovne aktivnosti, dokumenti koji moguće nikada i ne dožive svoj klasičan ispis, web portali, internet kao takav itd. U jednom stihijском okruženju, ovi dokumenti danas nastanu i zabljesnu, sutra ih na istom onom mjestu možda više nema. Klasični dokument se svakako čini izdržljivijim. No, kako je dokument – dokument, bio on u konvencionalnom obliku ili elektroničkom, potrebno se prilagoditi. Dokument nije manje dokument samo zato jer je u elektroničkom obliku. On nije manje dokument niti formom, niti sadržajno. Kako baš u tom pogledu ne bi bilo voluntarizma, slovenski kolege sasvim su dobro prepoznali koje je vrijeme i kakvo vrijeme tek dolazi: vrijeme dokumenata koji nastaju putem tihe tipkovnice i običnog stolnog miša, a istovremeno sve manje onih preko bučne pisane mašine ili samozatajnog škripavog pera. Budući da su elektronički dokumenti manje izdržljivi od konvencionalnih (naprosto mogu nestati jednostavnim pritiskom na tipku »delete« bez ikakvog »konspirativnog« napora trganja papira, njegova skrivanja ili odnošenja nekuda kada smatramo da to nitko ne može primijetiti), budući da enormno nastaju (i nestaju), budući da se s njima postupa kao da su »nešto drugo« a ne dokumenti – bilo je potrebno posvetiti posebnu pažnju upravo njima. Kao da su slovenski kolege išli logikom da se dosta i previše govorilo o konvencionalnim dokumentima, a premalo ili nikako o elektroničkim. Kako god, rezultat je knjiga, Zbirka koju imamo pred sobom.

Zbirka obuhvaća ove sadržaje: *Zakon o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva i arhivima (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih)*, *Uredbu o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva (Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva)*, *Jedinstvene tehnološke zahtjeve elektronske pohrane u digitalnom obliku, Verzija 1 (Enotne tehnološke zahteve elektronske hrambe v digitalni obliki – ETZ, Verzija 1)*, *Pravilnik o stručnoj osposobljenosti djelatnika javnopravnih osoba i djelatnika ponuđača provedbe/usluga, koji rukuju dokumentarnim gradivom (Pravilnik o strokovni usposobljenosti uslužbenec javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom)* i *Pravilnik o pripravnštvu, stručnim ispitima i stjecanju naziva za zaposlene u području djelatnosti zaštite kulturne baštine (Pravilnik o pripravnštvu, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnostih s področja varstva kulturne dediščine)*. Uz navedene propise i jednu strategiju – uputstvo (*Jedinstveni tehnološki zahtjevi elektronske pohrane u digitalnom obliku, Verzija 1*), Zbirka donosi i dva članka: Jože Žontar, *Pravna regulativa zaštite arhivskog gradiva za područje Slovenije do posljednje promjene Zakona (Pravno urejanje varstva arhivskega gradiva za slovensko ozemlje do zadnje spremembe zakona)* i Vladimir Žumer, *Zakon o zaštiti dokumentarnog i arhivskoga gradiva i arhivima (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA)*. Tekstovi propisa odnosno navedene strategije – uputstva objavljeni su 2006. godine, osim *Pravilnika o pripravnštvu, stručnim ispitima i stjecanju naziva za zaposlene u području djelatnosti zaštite kulturne baštine*, koji je, kao važeći, iz 1996. godine. Dva spomenuta članka Jože Žontara i Vladimira Žumera su iz 2007. godine. Sama Zbirka tiskana je 2007. godine.

Uspoređujući prethodni *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* (*Zakon o arhivskom gradivu in arhivih* – ZAGA) iz 1997. godine, i ovaj posljednji iz 2006. godine postaje očitim slijedeće: onaj iz 1997. ima 69 članaka, ovaj iz 2006. godine 103. No, to je tek tehnički obris. Sadržajne razlike opravdavaju ovo povećanje, a one se sastoje u ovome (pri čemu smo temeljnu novinu već podosta naznačili, a ovdje ćemo je još jednom kasnije uključiti): prvo, detaljno razrađen pojmovnik termina iz Zakona, zatim navođenje temeljnih načela Zakona: načelo očuvanja dokumentarnoga gradiva odnosno upotrebljivosti njegove sadržine (načelo ohranjanja dokumentarnoga gradiva oziroma uporabnosti njegove vsebine), načelo trajnosti (načelo trajnosti), načelo cjelovitosti (načelo celovitosti), načelo dostupnosti (načelo dostopnosti) i načelo zaštite kulturnog dobra (načelo varstva kulturnega spomenika);⁶ pregledno postupanje s onim što se naziva dokumentarno gradivo⁷ (prethodni je Zakon postupanje s ovim gradivom rasprišio kroz više cjelina, dok je sada to preglednije komprimirano u zasebno poglavlje⁸), pregledno postupanje s onim što se naziva arhivskim gradivom⁹ (javno arhivsko gradivo, filmsko arhivsko gradivo, privatno arhivsko gradivo (zasebno arhivsko gradivo)), što je bilo razvidno obrađeno i prethodnim Zakonom; detaljan opis arhivskih djelatnosti kao i nositelja arhivske službe u Republici Sloveniji (preglednije nego u prethodnom Zakonu). U pogledu dostupnosti gradiva, novost predstavlja posebno isticanje rokova dostupnosti za gradivo prije 1990-e, u smislu da je isto dostupno za korištenje bez ograda, osim ukoliko se radi o osjetljivim osobnim podacima koji su bili iznudeeni kršenjem ljudskih prava i temeljnih sloboda a odnose se na osobe koje nisu bile nositelji javnih funkcija, pa se pretpostavlja da je riječ o lažnim podacima kojima bi se vrlo lako moglo manipulirati i direktno štetiti ljudskom dignitetu.¹⁰ Novost u ovom smislu je i to da se dostupnost gradivu nastalo nakon 1990-te, a koje sadrži tajne podatke može ograničiti na zahtjev stvaratelja/imatelja koji predaje gradivo, ali nikako više nego za 10 slijedećih godina od dana primopredaje.¹¹ Čini se da je najznačajnija novost u ovom pogledu temeljno polazište »Javno arhivsko gradivo... dostupno svakome.«¹² Time je zapravo maknut onaj rok iz prethodnog Zakona koji je utvrđivao da je »Javno arhivsko gradivo, koje u vrijeme nastanka nije bilo namijenjeno/dostupno javnosti, dostu-

⁶ Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA, Uradni list RS, 30/2006, čl. 3-7.

⁷ Slovenska arhivistička praksa koristi termin dokumentarno gradivo. Riječ je zapravo o onome što se u Hrvatskoj naziva registraturno gradivo. Dakle riječ je o gradivu stvaratelja/imatelja, ograničenih rokova čuvanja, ili o gradivu koje ima karakter arhivskoga gradiva, ali naprosto još uvijek nije preuzimanjem smješteno u nadležni arhiv, s time da u slovenskoj praksi to znači još i ono gradivo koje ima karakter arhivskoga gradiva, ali koje će ostati na trajnoj pohrani kod stvaratelja/imatelja, a ne nužno u nadležnom arhivu. Termin je uveden u slovensku arhivističku praksu koncem 1970-ih i početkom 1980-ih godina, usp. npr. Žontar, J. Pravno urejanje varstva arhivskega gradiva za slovensko ozemlje do zadnje spremembe zakona. *Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji*. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2007., str. 21.

⁸ Usp. Zakon o arhivskom gradivu in arhivih (ZAGA), Uradni list RS 20-1140/1997

⁹ Suština onoga što predstavlja arhivsko gradivo ista je u slovenskom kao i u hrvatskom arhivskom zakonodavstvu, usp. ZVDAGA, čl. 2.

¹⁰ Usp. ZVDAGA, čl. 65.

¹¹ Usp. isto, čl. 66.

¹² »Javno arhivsko gradivo... dostopno vsakomu.«, ZVDAGA, čl. 63.

pno 30 godina nakon nastanka»,¹³ što znači da je gradivo koje je dospjelo u nadležni arhiv i prije krajnjeg roka za primopredaju (30 godina),¹⁴ dostupno odmah i svima. Neke zadržke i rokovi dostupnosti u pogledu osobnih podataka (75 godina) i državne sigurnosti (40 godina)¹⁵ ostaju isti kao i u prethodnom Zakonu. Nadalje, Zakon utvrđuje tijela koja obavljaju nadzor nad gradivom i uopće nadzor nad postupcima koji se odnose na gradivo (inspektor odnosno inspektorica za područje arhivske djelatnosti¹⁶ i Državni arhiv). Kako je većina Zakona orijentirana prema elektroničkom gradivu, onda je svakako novina i u tome da se okvirno definiraju potrebni uvjeti za nastanak, pohranu i zaštitu, migraciju i dostavu gradiva u elektroničkom obliku tj. uvjeti koje tijela, koja stvaraju arhivsko gradivo ili obavljaju usluge vođenja i pohrane elektroničkih dokumenata za druga tijela, moraju ispunjavati. Nadležni arhiv je taj koji izdaje akreditacije, vodi registre, obavlja kontrolu i sl. u tom pogledu.¹⁷ Slijede kaznene i završne odredbe.

Kao što smo uvodno bili spominjali, glavno ozračje Zakona je u tome što se on mahom odnosi na gradivo u elektroničkom obliku, na postupke i obveze s takvim gradivom. Ti se postupci i obveze podjednako odnose na regionalne arhive i Državni arhiv, kao i na stvaratelje i imatelje koji stvaraju takvo gradivo, odnosno i na one pravne osobe koje se bave pružanjem usluga sređivanja, obrade, zaštite i pohrane takvih dokumenata. Zakon osnovno propisuje te dužnosti, dok ih *Uredba o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva (Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva)* i *Jedinstveni tehnološki zahtjevi elektronske pohrane u digitalnom obliku, Verzija 1 (Enotne tehnološke zahteve elektronske hrambe v digitalni obliki – ETZ, Verzija 1)* detaljno i opsežno razrađuju (spomenimo da Uredba ima 138 članaka plus priloge, a Jedinstveni tehnološki zahtjevi 161 stranicu). Zbirka još obuhvaća, kao što je bilo spomenuto, dva pravilnika i dva članka. *Pravilnik o stručnoj osposobljenosti djelatnika javnopravnih osoba i djelatnika ponuđača provedbe / usluga, koji rukuju dokumentarnim gradivom (Pravilnik o strokovni usposobljenosti uslužbenecv javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom)*, uređuje obvezu pristupanja testiranju, permanentnog stručnog usavršavanja i periodičnog bodovanja djelatnika javnih stvaratelja odnosno imatelja koji rade sa dokumentarnim gradivom ili onih pravnih osoba koje pružaju usluge rukovanja s gradivom (bodovanje u principu provodi Državni arhiv i regionalni arhivi).¹⁸ *Pravilnik o pripravnštvu, stručnim ispitima i stjecanju naziva za zaposlene*

¹³ »Javno arhivsko gradivo, ki ob svojem nastanku ni bilo namenjeno javnosti, postane dostopno za uporabo 30 let po nastanku.«, ZAGA, čl. 41.

¹⁴ Usp. ZVDAGA čl. 40.

¹⁵ Usp. isto, čl. 65.

¹⁶ Usp. isto čl. 75-79. Doduše ovaj Zakon ne precizira gdje je sjedište inspektora odnosno inspektorice, ali po svemu sudeći oni su u okviru Inspektorata Republike Slovenije za područje kulturne baštine, kako je to bilo definirano Zakonom iz 1997. godine, usp. ZAGA, čl. 50, 51. Dakle, sjedište bi bilo u Ministarstvu kulture Republike Slovenije, a što je vidljivo npr. prema web stranici "http://slowwwenia.ena.com/prikaziCL.asp?CIID=22956" i drugdje na mreži.

¹⁷ Usp. ZVDAGA, čl. 71-74, 81-87.

¹⁸ Usp. npr. *Pravilnik o strokovni usposobljenosti uslužbenecv javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom*, Uradni list RS 132/2006, čl. 12, 13.

u području djelatnosti zaštite kulturne baštine (*Pravilnik o pripravnštvu, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnostih s področja varstva kulturne dediščine*) propisuje obvezu polaganja stručnog ispita za same arhiviste, kao i obveze vezane uz pripravnštvo. Također, ovaj Pravilnik uređuje princip bodovanja/skupljanja bodova za imenovanja u stručna zvanja. Žumer tematizira novine Zakona, ukazuje na njegovu suvremenost, prednosti i potpunost u odnosu na prošli Zakon, kao i na činjenicu da su važnost istoga prepoznali centralni državni organi – što se posredno iščitava kroz navođenje tima koji je sudjelovao u izradi (uključenost Vlade Republike Slovenije, Ministarstva javne uprave, Ministarstva kulture, arhivista, pravnih savjetnika i sl.). Žontar studiozno obrađuje formalno-pravni okvir i povijesni kontekst razvoja arhivske djelatnosti od početka 19. st. do najnovijih arhivističkih propisa Republike Slovenije.

Namjerno smo ovdje opširnije pristupili prikazu Zakona, a u manjoj mjeri i tek usput prikazu ostalih tekstova Zbirke. Tome je tako, jer je Zakon podloga za sve ostale provedbene propise kao i za samu strategiju – uputu (Jedinstvene tehnološke zahtjeve), a i povod je dvama člancima. Možemo reći da je Zbirka zapravo puno malih knjiga u jednoj knjizi, tako da bi za jedan detaljniji uvid trebalo obraditi svaki tekst posebno, što bi opsegom bilo kakvih sedam puta više stranica nego što je to sada. Kako god, Zbirka je izuzetno vrijedna, poučna, praktična i pregledna. Ukoliko nekoga interesira kakvo je stanje arhivske djelatnosti (ali i uprave u cjelini) u Republici Sloveniji, onda je ova Zbirka – priručnik sasvim pouzdan kompas. Poanta je u slijedećem: iz ove je Zbirke vidljiva dojmjljiva zrelost arhivske zajednice Republike Slovenije, ali ne samo nje. Vidljiva je zavidna zrelost tamošnje državne uprave odnosno tijela vlasti koji ne gledaju na arhivistiku i arhiviste kao na »naftalinke spodobе« iz našeg uvoda, već upravo s njima sudjeluju u kreiranju sigurnih modela da današnje radnje i informacije ne budu radnje i informacije kojih nikada nije bilo. Da se upravo to poprilično događa sa informacijama u elektroničkom beskraju, na vrijeme je poznato.

Hrvoje Kirić

Preserving the Digital Heritage: Principles and Policies. Selected papers of the International conference organized by Netherlands National Commission for UNESCO. Netherlands National Commission for UNESCO, European Commission on Preservation and Access, Lipanj 2007. 56 str.

Nizozemska nacionalna komisija za UNESCO i Europska komisija za čuvanje i dostupnost objavili su u lipnju 2007. izlaganja o čuvanju digitalne baštine, održana na međunarodnoj konferenciji u Haagu 4. i 5. studenoga 2005. godine (http://www.unesco.nl/images/preserving_the_digital_heritage.pdf). Čuvanje digitalne kulturne baštine logičan je nastavak tradicionalnih zadaća arhiva, knjižnica i